

Η λειτουργική διδασκαλία της γραμματικής και η διδασκαλία της λειτουργικής γραμματικής

Σταυρούλα Τσιπλάκου
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία
Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
stavroula.tsiplakou@ouc.ac.cy

2^ο Παγκύπριο Συνέδριο, 29 Νοεμβρίου 2014, Λεμεσός

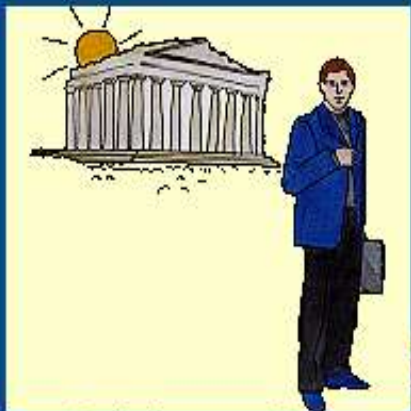

Εισαγωγικά

- ❖ Το πρόβλημα με τη διδασκαλία της γραμματικής
- ❖ Γραμματοκεντρικά μοντέλα: αποπλαισιωμένες ασκήσεις «γραμματικής», με ιδιαίτερη έμφαση στη γραμματική ορολογία (μεταγλώσσα)
- ❖ Η «γραμματική» ταυτίζεται κατ' ουσίαν με την κλιτική μορφολογία και, δευτερευόντως, με τη σύνταξη

Διδασκαλία γραμματικής;

Εγώ μένω στην Αθήνα.

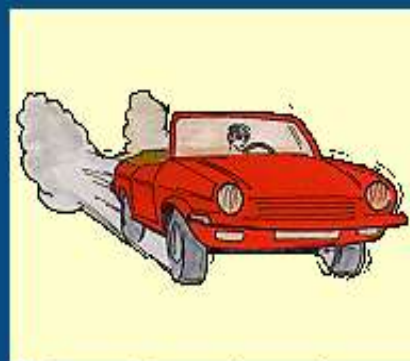
Εσύ μαθαίνεις ελληνικά.

Ο Κώστας ξέρει ελληνικά.

Η Μαρία πηγαίνει στο σπίτι.

Το αυτοκίνητο τρέχει γρήγορα.

Simple present tense is used to describe actions which are in process at the time of the utterance or actions which occur habitually.

- Τι κάνεις εκεί; (What are you doing there?)

- Διαβάζω την εφημερίδα. (I'm reading the newspaper.)

- Διαβάζω την εφημερίδα κάθε μέρα. (I read the newspaper every day).

Διδασκαλία γραμματικής;

Previous ◀

Present tense (subjunctive)

▶ Next

The subjunctive of present tense is formed by the word "να" and the simple present of the verb. Click on the speaker icons and listen to the examples.

	Μου αρέσει	να πίνω	ούζο.	I like drinking ouzo.
	Σου αρέσει	να πίνεις	ούζο.	You like drinking ouzo.
	Του αρέσει	να πίνει	ούζο.	He likes drinking ouzo.
	Της αρέσει	να πίνει	ούζο.	She likes drinking ouzo.
	Μας αρέσει	να πίνουμε	ούζο.	We like drinking ouzo.
	Σας αρέσει	να πίνετε	ούζο.	You like drinking ouzo.
	Τους αρέσει	να πίνουν	ούζο.	They like drinking ouzo.

Διδασκαλία γραμματικής;

Previous ◀

Verbs in Present Perfect

▶ Next

We use Present Perfect for an action which took place in the past, but whose present result is stressed. Schematically:

Η Αντιγόνη έχει βάψει τα μαλλιά της ξανθά.
(Antigoni has had her hair dyed blond.)

Διδασκαλία γραμματικής;

Previous ◀

How, how much, when, where?

▶ Next

- Πώς πηγαίνεις στη δουλειά;
- Με αυτοκίνητο.

- Πώς πίνεις τον καφέ;
- Με γάλα.

- Πού είναι το αυτοκίνητο;
- Στο γκαραζ.

- Συγγνώμη πού είναι η τουαλέτα;
- Εκείνη η πόρτα, στο βάθος!

Διδασκαλία γραμματικής;

Previous ◀

Verbs in Future Tense - Exercise 1

▶ Next

Below you can see Athena's memo for the things she has to do tomorrow. Fill in the blanks by using the simple future tense of the verbs in brackets to describe them. When you type a word, press Enter to check it.

Η Αθηνά αύριο...

1. τους λογαριασμούς. (πληρώνω)
2. στο σούπερ μάρκετ. (ψωνίζω)
3. δώρο για την Κατερίνα. (αγοράζω)
4. το σπίτι με την ηλεκτρική σκούπα. (καθαρίζω)
5. ραντεβού με τον οδοντίατρο. (κλείνω)
6. τένις με τον Κώστα. (παίζω)
7. γράμμα στον Σπύρο. (γράφω)
8. τη βαλίτσα της. (φτιάχνω)

check!

Τα προβλήματα

- ❖ Δεν γίνεται **συστηματική** διδασκαλία
  - του φωνητικού/φωνολογικού συστήματος
  - του συνόλου της μορφολογίας περιλαμβανομένης και της παραγωγικής μορφολογίας
  - της αλληλεπίδρασης μορφολογίας και σύνταξης
  - των πραγματολογικών/υφολογικών προεκτάσεων των δομικών επιλογών

Τα προβλήματα

- ❖ Η γλωσσική ποικιλότητα δεν εξετάζεται

- ❖ Λόγοι;

Η «επικοινωνιακή» προσέγγιση

- ❖ Στο πλαίσιο της «επικοινωνιακής προσέγγισης» η δομική πλευρά της γλώσσας αγνοείται παντελώς
- ❖ Λόγοι;
- ❖ Σύγκριση με προγράμματα «εμβάπτισης» / «εμβύθισης»

Τι είναι «γραμματική»;

A. Η συστηματική περιγραφή της δομής της γλώσσας, όπου δομή:

φωνητικό και φωνολογικό σύστημα

μορφολογικό σύστημα

(κλίση, παραγωγή, σύνθεση)

σύνταξη

Τι είναι «γραμματική»;

B. Σύμφωνα με τη γενετική προσέγγιση:

Γραμματική είναι ο εγγενής μηχανισμός που επιτρέπει την κατανόηση και παραγωγή άπειρου αριθμού ορθά σχηματισμένων προτάσεων.

Η ικανότητα αυτή αναπτύσσεται φυσικά (δε διδάσκεται, δε μαθαίνεται, δεν απαιτεί τέλεια και ορθά ερεθίσματα) και ολοκληρώνεται με το τέλος της κρίσιμης περιόδου (γύρω στο 6^ο έτος της ηλικίας, αν όχι νωρίτερα).

Τι είναι «γραμματική»;

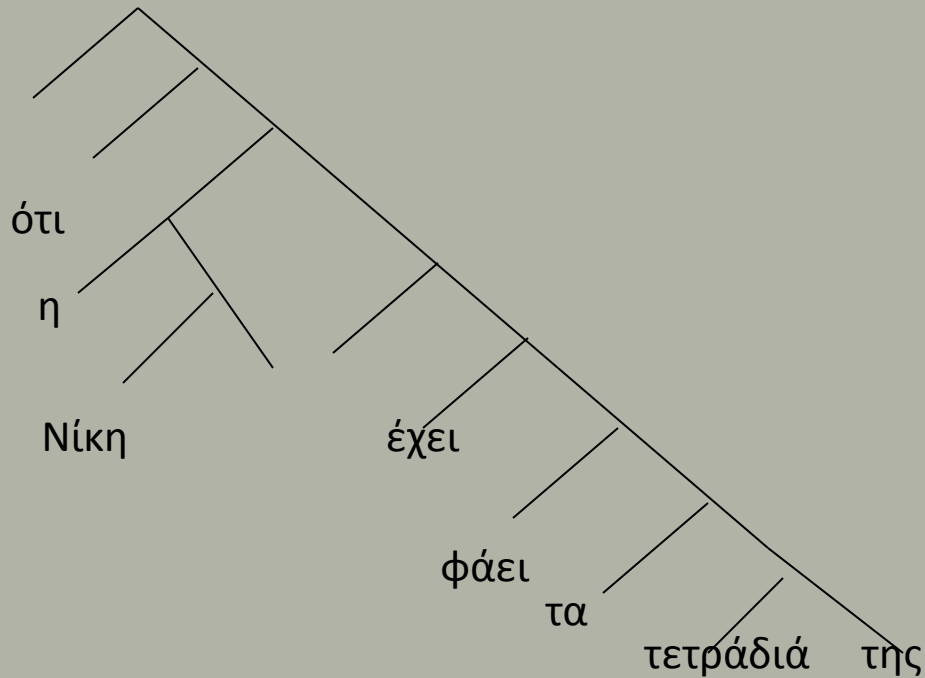

B. Σύμφωνα με τη γενετική προσέγγιση:

Γραμματική είναι επίσης το μοντέλο αυτού του εγγενούς μηχανισμού, που προκύπτει από τη θεωρητική γλωσσολογική μελέτη.

Τι είναι «γραμματική»;

Β. Σύμφωνα με τη γενετική προσέγγιση, η εγγενής γραμματική είναι κάπως έτσι (και είναι καθολική):

Τι είναι «γραμματική»;

Γ. Μια γραμματική μπορεί να είναι περιγραφική: περιγράφει ό,τι λέγεται συστηματικά

ή

ρυθμιστική/κανονιστική: στηρίζεται σε απόψεις περί σωστού και λάθους, πάντα σε σχέση με την «πρότυπη» γλώσσα

π.χ. θα παράξω, αντέγραψε

Η διδασκαλία της γραμματικής της Ελληνικής ως Γ2

- ❖ Είναι κατά βάση ρυθμιστική, περιγράφει στις μαθήτριες και στους μαθητές (αυτό που οι συγγραφείς των γραμματικών της Ελληνικής θεωρούν ότι είναι) *πρότυπη γλώσσα*
- ❖ Δεν ενσωματώνει τη γλωσσική ποικιλότητα

Η διδασκαλία της γραμματικής της Ελληνικής ως Γ2

- ❖ Παρουσιάζει τη μορφολογία αποκομμένη από τη σύνταξη
- ❖ Στηρίζεται σε παραδοσιακή, αδιαφανή και παροδηγητική ορολογία (π.χ. *αόριστος, υποκείμενο*)
- ❖ Χρησιμοποιεί κατηγορίες ανάλυσης παραδοσιακές και συχνά εσφαλμένες (π.χ. *οκτώ χρόνοι, υποτακτική, προστακτική αορίστου*)

Οι γλωσσικές λειτουργίες

Γενικές λειτουργίες του γλωσσικού
«μηνύματος»

αναφορική
κατευθυντική
βιωματική
φατική
ποιητική
μεταγλωσσική

(Jakobson 1960)

Οι γλωσσικές πράξεις

Λειτουργίες των προτάσεων ή εκφωνημάτων

π.χ. παράκληση

έκφραση απορίας

ευχή

προσταγή

έπαινος ...

- ΑΜΕΣΕΣ

π.χ. Σε παρακαλώ, έλα.

- ΕΜΜΕΣΕΣ

π.χ. Μπορείς να έρθεις;

Έρχεσαι λίγο;

(Austin 1962, Searle 1985)

Οι γλωσσικές πράξεις

-ΑΜΕΣΕΣ	π.χ.	<i>Σε παρακαλώ, έλα.</i>
-ΕΜΜΕΣΕΣ	π.χ.	<i>Μπορείς να έρθεις; Έρχεσαι λίγο; Δεν ήρθες ακόμα...</i>

Θεωρητικά, η γραμματική μιας γλώσσας μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των σχέσεων γλωσσικών δομών και γλωσσικών πράξεων που επιτελούν.

(Austin 1962, Searle 1985)

Οι γλωσσικές πράξεις

Θεωρητικά, η γραμματική μιας γλώσσας μπορεί να οριστεί ως το σύνολο των σχέσεων μεταξύ γλωσσικών δομών και γλωσσικών πράξεων που επιτελούν.

Τι λείπει από αυτήν την προσέγγιση;

Το συγκεκριμένο, το κειμενικό είδος, ο κειμενικός τύπος και άλλες παράμετροι της επικοινωνικής περίστασης, όπως οι κοινωνικοί ρόλοι και οι σχέσεις μεταξύ των συμμετεχουσών και των συμμετεχόντων.

(Austin 1962, Searle 1985)

Οι λειτουργικές γραμματικές

Βασικές αρχές:

- ❖ Η δομή της γλώσσας έχει κοινωνική-σημειωτική λειτουργία
- ❖ Βασική μονάδα ανάλυσης δεν είναι η λέξη αλλά το εκφώνημα/η λεκτική πράξη/η συνομιλιακή κίνηση/το συγκεκριμένο
- ❖ Δεν αποσπάται η δομή της γλώσσας από τα κοινωνικά συγκεκριμένα παραγωγής της

Η συστημική-λειτουργική γραμματική

- ❖ Αφετηρία: η γλωσσική λειτουργία (τι επιτελεί η γλώσσα και πώς)
- ❖ Τέσσερα επίπεδα ανάλυσης:
  - ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ
  - ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ-ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ
  - ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ-ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
  - ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ και ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ

(Halliday, 1994, <http://www.isfla.org/Systemics/>)

Η συστημική-λειτουργική γραμματική

ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ

ΠΕΔΙΟ (field): η κοινωνικά θεσμοθετημένη και αναγνωρίσιμη επικοινωνιακή πράξη εντός της οποίας παράγεται γλώσσα

ΤΟΝΟΣ (tenor): οι κοινωνικοί ρόλοι, η κοινωνική εγγύτητα ή απόσταση μεταξύ των συμμετεχόντων

ΤΡΟΠΟΣ (mode): προφορικό, γραπτό, ψηφιακό, μονολογικό ή διαλογικό κείμενο, κειμενικό είδος και τύπος, γλωσσικές πράξεις κ.λπ.

Η συστημική-λειτουργική γραμματική

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

Η οργάνωση των λέξεων σε προτάσεις/εκφωνήματα

Αντικατάσταση παραδοσιακών όρων, π.χ.

*Υποκείμενο, Έγκλιση κ.λπ. με λειτουργικούς όρους
όπως Δράστης, Τροπικότητα...*

Λειτουργική αντιμετώπιση της σύνταξης από τη σκοπιά της οργάνωσης και ροής της πληροφορίας:

Γνωστό > Νέο ή Θέμα > Εστία κ.λπ.

Η συστημική-λειτουργική γραμματική

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

Η επιλογή γραμματικών δομών, σε όλα τα επίπεδα (φωνολογία, μορφολογία, σύνταξη, λεξιλόγιο) είναι θέμα κειμενικού είδους και κοινωνικού συγκειμένου.

Η λειτουργική προσέγγιση των γραμματικών δομών της ελληνικής

Έγκλιση ή τροπικότητα;

Επιστημική τροπικότητα

Ήρθε ο Γιάννης;

Θα ήρθε ο Γιάννης;

Να ήρθε ο Γιάννης;

Δεοντική τροπικότητα

Θα έπινα τώρα έναν καφέ.

Να /θα μου φέρεις έναν καφέ;

Έφυες που δαμαί!

Επιλογή γραμματικών δομών, γλωσσικές πράξεις και κειμενικό-κοινωνικό συγκείμενο

Γλωσσική πράξη: απαγόρευση

Γραμματικές δομές:

-Απαγορεύεται το κάπνισμα.

-(Να) μην καπνίζετε, σας παρακαλώ, μας ενοχλεί.

-Ο τελευταίος που προσπάθησε να καπνίσει εδώ μέσα ακόμα ξεπαγιάζει στο μπαλκόνι.

Επιλογή γραμματικών δομών, γλωσσικές πράξεις και κειμενικό-κοινωνικό συγκείμενο

Λειτουργική προοπτική της πρότασης
Γνωστό > Νέο ή Θέμα > Εστία (ή αντίστροφα)

Ο **Γαλιλαίος Γαλιλέι** (Galileo Galilei, 15 Φεβρουαρίου 1564 – 8 Ιανουαρίου 1642), γνωστός ως **Γαλιλαίος**, ήταν Ιταλός φυσικός, μαθηματικός, αστρονόμος και φιλόσοφος, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην επιστημονική επανάσταση.

Ιταλός..ήταν ο δράστης της κλοπής

Ένας 47χρονος Ιταλός ο οποίος αναζητείται είναι ο δράστης της κλοπής που σημειώθηκε την 1η Μαΐου σε βάρος μίας 32χρονης. Η υπόθεση εξιχνιάστηκε χθες από το Αστυνομικό Τμήμα Χερσονήσου.

Σύμφωνα με την καταγγελία που είχε κάνει η 32χρονη, οι άγνωστοι δράστες αφαίρεσαν από το εσωτερικό του Ι.Χ.Ε αυτοκίνητου της, 1 φορητό ηλεκτρονικό υπολογιστή, 1 γυναικεία τσάντα, 1 πορτοφόλι, 1 κινητό τηλέφωνο και διάφορα άλλα προσωπικά της έγγραφα.

Είναι εφικτή η προσέγγιση αυτή στη διδασκαλία της Γ2;

- ❖ Μήπως είναι πρακτικότερο και εφικτότερο να ξεκινάμε από τα «βασικά»;
- ❖ Ποια είναι, όμως, τα «βασικά»;
- ❖ Ας δεχτούμε ότι τα βασικά είναι «πυρηνικές» γραμματικές γνώσεις...

Είναι εφικτή η προσέγγιση αυτή στη διδασκαλία της Γ2;

- ❖ Ακόμα και αυτές οι «πυρηνικές» γραμματικές γνώσεις στη Γ2 γίνονται μεταγλωσσικά αντιληπτές ευκολότερα και αποτελεσματικότερα όταν συνδέονται με λειτουργίες και κειμενικά και κοινωνικά περιβάλλοντα χρήσης.
- ❖ Η Γ2 μπορεί να είναι δομικά διαφορετική από τη Γ1, αλλά κειμενικά είδη και γλωσσικές λειτουργίες μπορεί να είναι παρόμοια και αναγνωρίσιμα.

Για παράδειγμα...

Σας ευχαριστώ!